

Carta als inspectors

Els alumnes de l'IES de Vall-de-roures llegeixen una carta als inspectors d'educació per a evitar la supressió de l'assignatura de català. [p.4]

Baixada del riu Cinca

736 piragüistes espanyols i estrangers participen en la XVII edició d'aquest descens, que ha obtingut la categoria internacional. [p.7]

TEMPS DE
FRANJA
digital.17

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Cinga Fòrum 2014

La jornada organitzada per l'IEBC-IEA d'enguany pretén obtenir una millor i més gran difusió del jaciment romà de Vil·la Fortunatus. [p.15]

La reforma electoral

Una aproximació a les conseqüències que tindria la proposta de reforma electoral en alguns dels municipis de la Franja. [p.15]

Clarió*

Alifares per la dignitat

[p.5]

*Associació de pares del Matarranya per l'escola en català

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Llitera
- 14 Cultura
- 15 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Any Desideri Lombarte
- 19 Reportatge

Imatge coberta: L'Alifara Clarió de l'any 2013, a Mont-roig. Foto @Carles Terès.

TEMPS DE FRANJA digital 17

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21

- Associació Cultural del Matarranya
- Consells Locals de la Franja
- Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
- Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, M. D. Gimeno, José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Carles Sancho.

El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.

La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espluga, Glòria Francino i Josefina Motis.

Aragó: Màrio Sasot.

PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montdús, Ramon Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papereria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-d'ourens:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Sobre la Trobada Cultural del Matarranya a Pena-roja

Molt encertat fer los principals actes davant de la casa de Desideri Lombarte. Felicitats per la idea.

Començaré explicant un fet que ho relaciona tot lo que a continuació diré. Em vaig seure amb un senyor d'uns 70 anys. Al cap de una hora em va dir que se'n anava tot dient: "Em pensava que veníem a parlar de cultura i només parlen del català".

Li vaig explicar ràpidament que ASCUMA feia moltes activitats més de promoció de la cultura del Matarranya i que quedaven reflectides per a sempre en les publicacions escrites en la nostra llengua, però que també feia altra activitat com la que s'estava fent avui a Pena-roja. Em va deixar amb aquell "si, si".

A partir d'aquí vull concretar les meues observacions crítiques que demano agafeu en pla constructiu sobre lo que se va dir a la mesa rodona:

1.- Terrible i no comparteixo en absolut parlar de "terra enemiga". Que ens hem begut l'enteniment? A Queretes hem tingut ajuntaments de tots los colors i mai cap problema per fer les activitats en català.

2.- Totalment d'acord amb la sospita de que ens veuen (los que ens veuen) com una elit situada en un pedestal cultural molt allunyada de la base, on es trobaria la gent "real" dels nostres pobles.

3.- Totalment d'acord amb la necessitat d'utilitzar les xarxes socials sense donar massa importància a l'estricta ús de la gramàtica, que en lo nostre cas al Matarranya pot convertir-

se, millor dit és una eina excel·lent i desincentivadora de l'ús del català escrit.

4.- I tenint en compte los tres punts anteriors i los percentatges de gent que s'apunta a temes culturals al "mundo - mundial", totalment d'acord en que hem de ser més optimistes i estar contents del nombre d'afiliats (la veritat és que no sé si hem pujat o baixat respecte anys anteriors).

Finalment concloure que la tasca que s'ha fet des de l'associació ha estat extraordinària en aspectes concrets i molt importants com ara la publicació de llibres de diferents assumptes culturals dels nostres pobles en la nostra llengua (que ha dignificat) i en la defensa del català davant de les Institucions, però crec honestament que estem mancats en part de l'«estratègia» adequada (no sempre ha estat així) per difondre i socialitzar aquesta tasca i també de la diversificació cultural necessària que, al meu entendre, comporta lo nom d'ASCUMA als pobles del Matarranya.

Aquestes ratlles no lleven en cap cas que personalment vos done moltes felicitats pels 25 anys i sobretot molt agraïment a tots els presidents (especialment al recordat Toni Llerda), membres de les diferents Juntes i sobretot a Cèlia, pel temps dedicat i l'esforç impagable. Així com reconèixer la importància d'ASCUMA en aquest període i la necessitat que la segueixi mantenint per molts anys més. Moltes gràcies.

Una abraçada a tots i totes,

Juan Luis Camps

Queretes

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia' ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a:
tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL
matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS
ALTOARAGONESES
Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T' HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

El món està ben girat

Tothom diu que est estiu no ha resultat com els altres. Ha plogut, ha pedregat, ha fet fred quan no tocava, han caigut bòlids, ha fet tornados (o *torbonades* o *esclafits*, que dia a dia anem augmentant el nostre lèxic pel que fa a meteors espectaculars i desgràcies còsmiques diverses...). I molta xafogor, que és la creu dels països mediterranis, per bé que a les nostres terres hauria d'arribar, en l'estiu tradicionalment sec, si més no apaivagada... Podríem dir que, des que s'escalfa el planeta, passem més fred i més calor que mai però sempre a deshora, i tot va capgirat.

I ací rau el problema: com diu la cançó del Serrat, "el món està ben girat! Va remugant la padrina...". Esta temporada, com a mínim, pareix que s'estiguen atansant les deu plagues d'Egipte (o eren set?). Per una vegada que no hi ha sequera ni gaires incendis i els pantans estan raonablement plens, tronades impressionants foten les festes majors enlaire, a Tamarit ixen volant els teulats de les granges i les mançaneres i tot, en altres indrets les pedregades trinxen fruiters i panissars i, allà on s'ha salvat la fruita, hem de córrer a fer-ne confitura, ara que els russos no la volen, implicats com estem fins al coll la gent de la Franja en la guerra d'Ucraïna...

Però, ai!; no són estes les úniques tronades que ens cauen del cel: se'ns pixen al damunt i encara hem de dir que plou. El govern d'Aragó, després de l'enorme pifia que ha fet amb l'ensenyament de l'aragonès (intentant imposar un model ortogràfic sense el consens dels ensenyants), ara canvia el nom de l'assignatura de català. Millor dit, no l'hi canvia: ara ja no es diu de cap manera ("*assignatura de llengua aragonesa pròpia del Aragó Oriental*"). En certa manera, com si l'anglès passés a dir-se "*assignatura de llengua europea pròpia de la isla donde hace un tiempo infame y está al otro lado del Canal de la Mancha*". Encara bo que un diari dels dits "nacionals" (en doble sentit) ens aclaria que això es fa "*para*

TARINGA.NET

frenar el expansionismo de la comunidad vecina". Clar i esclater. El canvi de nom és, doncs, no res més que un "efecte col·lateral" de la guerra no declarada (però gairebé) del partit que mana a Espanya (que no pas de tota la societat espanyola, com volen fer creure) contra la infame Catalunya. Anem bé! De moment, l'única victòria que han aconseguit és posar 1.800.000 persones al carrer (encara que, segons ells, n'hi havia tot just mitja dotzena...). Com diuen els comentaristes de futbol, "s'han marcat un gol en *pròpia porta*".

Catalans manifestant-se al carrer (i també algun "franjolí emprenyat", com van poder comprovar els corresponsals de *Temps de Franja*). Aragonesos de llengua aragonesa en deriva ortogràfica. Aragonesos de llengua catalana entrant en la "dimensió desconeguda". Asturians amb la llengua ama-

gada. Valencians amb un simulacre d'anglès vehicular, imposat per a poder tancar les línies en valencià. Balears amb més d'un any en vaga intermitent en defensa de la llengua. Aranesos al Constitucional. Gallecs castellanitzats... I els desnonaments continuen. I l'atur no millora substancialment, malgrat les operacions de maquillatge. I encara tanquen empreses. I ens costa arribar a final de mes. Però, sobretot, tenim la percepció que la tronada encara no s'ha acabat, que la pedregada forta està per arribar. Inserir de ple dins l'*Espanya Negra*, comencem a valorar seriosament un dolç exili escocès. Total, segur que hi fa més bon temps.

"l'anticatalanisme

**—que ara per ara és evident,
tossut i visceral—"**

Epistolari (1981-1989) p. 229

**any
DESIDERI
LOMBARTE
1989 - 2014**

Sabine Finkenauer, una artista alemanya arrelada a Vall-de-roures

// ELISEU TRENC

Aprofito l'avinentsa de que Sabine Finkenauer té una beca de sis mesos de la regió alemanya del Palatinat per residir a la «Cité Internationale des Arts» de París, tocant al Sena, prop de l'Hôtel de Ville, per parlar amb ella del Matarranya i de Vall-de-roures. Sabine va néixer a la petita ciutat de Rockenhausen, a la vall del Rin l'any 1961. Estudià a l'Acadèmia de Belles Arts de Munic del 1981 fins al 1988. Al final dels seus estudis, ella que com la majoria dels artistes alemanys tirava més cap a Itàlia, que ja coneixia, decidí viatjar a Espanya. L'estiu del 1989 entrà amb cotxe per La Jonquera i decidí anar fins a Madrid, no però agafant les autopistes, si no per petites carreteres que la van portar primer fins a Calaceit. En el mapa va veure que una mica més lluny hi havia un poble anomenat Vall-de-roures, el nom li va fer

gràcia i hi va anar. S'hi va quedar uns dies, va anar a parar a l'única fonda del poble i recorda que era l'àvia qui cuinava. Li va agradar molt el poble i els seus contorns amb els Ports de Beseit que tancaven l'horitzó. Recorda que la vida era encara molt arcaica aleshores al poble, no hi havia cap turista i pagava 500 PTA al dia a la Fonda en pensió completa. De retorn de Madrid, a la tardor del mateix any 1989, es va tornar a parar a Vall-de-roures. S'hi va quedar unes tres setmanes i va començar a mirar cases; n'hi havia moltes mig abandonades, buides, i valien entorn del milió de pessetes. El maig de 1990 va tornar a Vall-de-roures i comprà una casa bastant gran, amb un petit jardí interior, al carrer Vicent Ferrer, un vell carrer costerut del casc antic del poble que porta cap a l'església gòtica de Santa Maria la Major del se-

Sabine Finkenauer
CATÀLEG EXPOSICIÓ

gle XIV i al magnífic castell de l'arquebisbe de Saragossa. Va viure uns tres anys entre Munic i el Matarranya fins que l'any 1993 una fotògrafa alemanya, Sigrid Neubert que tenia un gran pis a Barcelona al carrer del Carme, la hi va llogar, i d'aleshores ençà viu entre Barcelona i Vall-de-roures amb el seu company, el també pintor Carles Gabarró. Acostumen passar totes les vacances, de Nadal, de

ÚLTIMA HORA

Carta dels alumnes de l'IES de Vall-de-roures als inspectors d'educació

Davant l'intent de suprimir les classes de català a l'IES Matarranya de Vall-de-roures, es van mobilitzar pares i alumnes, amb el suport de l'equip directiu, polítics de la comarca i associacions. Informarem en el proper número.

Ara publiquem la carta que van redactar i signar els alumnes de l'Institut de Vall-de-roures de tots els nivells (fins i tot els que no fan català). La van llegir a la reunió dels pares amb els inspectors d'educació. La reproduïm literalment, en castellà. Com a colofó, hi van afegir el poema de Salvador Espriu *A vegades és necessari i forçós*.

Señor/a inspector/a de educación:

Como alumnos del IES Matarranya le queremos presentar nuestra preocupación por lo que está ocurriendo. No venimos a quejarnos del funcionamiento de este IES. Le queremos prestar nuestra atención a otro problema. No le presentamos esta carta para discutir el nombre de una lengua, sino para asegurarnos de que se garantizan nuestros derechos como alumnos.

Las lenguas están hechas para dialogar, no para luchar, y nos estamos viendo reprimidos por parte de algunos colectivos. Creemos de sentido común poder hablar y escribir nuestra lengua materna; una lengua que nuestros ancestros ya hablaban.

El año pasado, en una reunión con la Directora provincial de Educación de Teruel se dijo que la enseñanza de nuestra lengua materna seguiría como había seguido hasta entonces, o sea, que seguiríamos estudiando la ortografía y gramática catalana en horario lectivo. Esto nos demuestra que la credibilidad de algunos servicios públicos es prácticamente nula.

La Ley de Lenguas Aragonesa reconoce el derecho al estudio de la gramática de la lengua propia de nuestra región, pero como bien usted sabrá, el LAPAO carece de normas gramaticales, por lo que el sentido común nos dice que lo más correcto es recurrir

a la gramática de la lengua catalana para poder saber escribir nuestra lengua, como se ha hecho hasta ahora.

Tan importante creemos que es esta causa, que está recogida por la Convención Sobre los Derechos del Niño, firmada por numerosos países, entre ellos España; concretamente en el Artículo 30, el cual dice que "es derecho de los niños que pertenecen a minorías tener su propia vida cultural, practicar su propia religión y emplear su propio idioma." Además, dicha convención defiende que todos los niños tienen los mismos derechos, por lo que nosotros consideramos que nos veríamos privados de uno muy importante, que es el de estudiar nuestra lengua en nuestro propio instituto.

Como conclusión, le queremos proponer que no se paralicen las clases sin antes haber estudiado las leyes aragonesas y acuerdos internacionales, ya que creemos que lo que está sucediendo es perfectamente recurrible desde el Justicia de Aragón hasta el Tribunal Europeo de Derechos Humanos.

Apreciamos que haya empleado su tiempo en nosotros y piense por una vez en el bien de los alumnos y no sólo en el interés egoísta de algunos profesores.

Atentamente, los alumnos partidarios de estudiar su lengua materna.

Setmana Santa i d'estiu al Matarranya. També venen a la tardor ja que són molt aficionats a la percaça de rovellons, camagros, llenegues (la gent de la comarca els anomena babosos) i fredolics (*negrilles* en la variant de la comarca em diu Sabine). Malgrat que no es noti massa a la seva obra, on Sabine plasma més aviat l'essència de les coses que llur aparença, nogensmenys, com a filla del camp, necessita del paisatge, de la naturalesa i em diu que ha trobat en el Matarranya l'autenticitat d'una terra de conreu, d'una terra de secà amb els cultius tradicionals de l'olivera, els ametllers i la vinya, amb al mig dels camps unes roques rodones amb pàtina, evidentment els roures i l'encant dels rius amb la confluència a Beseit del Matarranya i de l'Ulldemó, als tolls del qual va a banyar-se a l'estiu. A l'obra de Carles Gabarró és nota més l'impacte de la zona, sobretot en la sèrie *La Fàbrica*, inspirada en les antigues fàbriques de paper abandonades de Beseit, que exposà l'any 2010 al Museu Joan Cabré, de Calaceit. Tampoc però en aquest cas no es tracta de representació, sinó de la creació d'un món purament pictòric

amb unes ressonàncies molt més tràgiques i metafísiques que una representació mimètica de les fàbriques. Sabine i Carles caminen molt per la zona, acostumen a anar sovint a l'ermita dels Sants, a 5 km del poble des d'on, em diu Sabine, hi ha una vista molt maca sobre els Ports de Beseit, on també fan excursions, amb amics o per anar a veure amics com Paco Barceló que viu en el Mas de las Pubilles. A la zona, les pubilles són unes fonts que rajen de la terra. Fa doncs 25 anys que Sabine coneix Vall-de-roures i em parla de la gent que ha conegut, primer de tot dels amos dels bars del carrer Major, on li agrada anar, Ana i Juan, natural de Saragossa, que porten *El Regis* i Vincenç i Ana que porten *El Casino*. Uns anys després d'ella va arribar al poble una artista holandesa, Marian Tijn, que s'hi va quedar, casant-se amb Jose Mari Coronas, fill de la comarca. Una parella amiga que també té casa a Vall-de-roures és la de Barbara Kersten i Juan Guerrero. Sabine i Carles també són amics de Mariano Peralta que es cuida del pantà de Pena. També coneixen bé Lola Pintado, codirectora del Museu Joan Cabré de Calaceit i l'Octavi, de la Lli-

breria Serret, el gran animador de la cultura en llengua catalana de la zona. Sabine també em parla de pintores de la zona que ha conegut com Gemma Noguera de Beseit o de noies joves amb qui es relaciona, i que estudien a Barcelona, Laia Vaquer i Ester Galdón. Es curiós que surtin tantes dones artistes del Matarranya. També em diu que la comarca ha canviat molt aquests darrers anys, sobretot a l'estiu, amb un gran increment del turisme, molta gent de Saragossa o de Barcelona amb la construcció d'hotels i restaurants. Tot s'ha modernitzat, un suís va crear fa anys una finca vitícola, la Venta d'Aubert, a Cretes i s'ha arribat a obrir a La Freixneda un centre d'art de mà d'una altra suïssa, Ursula Straub. Al final de l'entrevista, es nota que Sabine té moltes ganes, després d'aquest llarg sojorn a París, de tornar a Vall-de-roures on dibuixa, pinta i fa tapissos amb la tranquil·litat que li ofereix encara el poble, i on l'esperen uns vuit gats salvatges que viuen o més aviat fan la viu-viu entre el pati i els teulats de la casa i dels quals es cuida una veïna, la Paquita, que saludem Sabine i jo, i a qui donem les gràcies, de París estant.

2a Alifara CLARIÓ

// JÚLIA LLAMBERT

El 21 d'agost d'enguany s'ha celebrat la 2a Alifara de CLARIÓ (Associació de Pares del Matarranya en defensa del català) a Beseit, amb la col·laboració de l'Ajuntament, la Comarca del Matarranya i la Caixa Rural de Terol. Durant tot el dia uns menuts del Matarranya –entre pares i infants una cinquantena– han pogut gaudir d'una sortida escolar on la seva llengua no és perseguida ni discriminada, ni tampoc se l'han de mossegar perquè se'ls ha 'escapat' un mot en català, o algú s'altera en sentir-lo. La jornada s'ha clos amb un divertit espectacle del mag Zapata. Ha estat tot un èxit i que tindrà continuïtat en la 3a Alifara. CLARIÓ, fundada ara fa tres anys, es va constituir per un grup de pares i mares, patriotes aragonesos, que no podien seguir inactius davant la discriminació que des de sempre els

nostres governs, tant el comunitari com l'estatal, exerceixen sobre aquest patrimoni tan íntimament aragonès que és el català d'Aragó. Preocupats perquè la nostra llengua es continue transmetent de pares a fills, com declaren en els seus escrits, centren els esforços en l'escola. Malauradament encara hi ha no pocs mestres d'escola que creuen que la seua missió és: anorrear l'aragonès i el català, imbuïnt als infants, amb tota la subtillesa si cal, que deixin de parlar-los. Enfront d'aquestes actituds, i l'alarmant retrocés en l'ús del català entre els infants en alguns pobles matarranyencs, des de CLARIÓ declaren: *Volem fomentar l'ús de la llengua materna entre els sagals dins*

El mag Zapata a la plaça de Beseit

SIGRID SCHMIDT VON DER TWER

i fora de l'àmbit escolar, fent trobades lúdico culturals –les ALIFARES CLARIÓ en són unes–, xerrades i tallers de formació per a pares i mestres, oferint materials didàctics i de discussió de la llengua. Per a fer-vos-en socis –10 € a l'any– escriuiu a clariomatarranya@gmail.com. Esperem que l'exemple de CLARIÓ s'estenga a d'altres comarques. L'Aragó ho necessita.

Els Premis Serret de Literatura Rural

// CARLES SANCHO

L'última setmana d'agost la llibreria Serret de Vall-de-roures va organitzar cinc jornades al voltant de la literatura i de la cultura per atorgar els Premis Serret de Literatura Rural que van itinerar per Gandesa, Calaceit, Beseit, Vall-de-roures i Morella. El guanyador de poesia en castellà va ser José Manuel Soriano amb el poemari 'Campo de ortigas' i Conxita Jiménez amb 'Veles i vent' en català, premis que es van lliurar a Beseit en una intensa jornada poètica a la Font del Pas que va iniciar-se durant tot el matí amb una ruta literària pels llocs més emblemàtics de la vila recitant a Desideri Lombarte i conduïda per Joan Arrufat, acte inclòs en la celebració de l'Any Desideri Lombarte 2014. Com a convocatòria central de les jornades, el dissabte 30, amb el Saló de Plens de l'Ajuntament de Vall-de-roures ple de públic, es concediren els Premis Serret de Literatura Rural que van recaure en 'Bajo mantel' de la vall-de-rourana Alcía Estopiñá i el seu marit Emilio González en la modalitat de narrativa en castellà i es va fer una menció especial del jurat pel treball 'Masías del Matarraña' de Veronika Schmidt i Monique Van Rossum. En català destacaren Francesc Roma amb 'Estudis sobre el patrimoni existencial de la Catalunya rural' i guanyaren la modalitat de l'àlbum infantil il·lustrat Luis Grañena i Sarah

Jane amb 'Mario the singing cat'. El premi en aragonès va quedar desert perquè els originals presentats no complien les bases de la convocatòria. Una llàstima la poca recepció de treballs! Els guardons tenen una important retribució econòmica i el compromís d'edició dels originals. Estos premis Serret són la resposta de la societat civil a la supressió el 2012 dels Guillem Nicolau per part de l'actual govern aragonès. S'han presentat en esta primera convocatòria literària 44 originals: 15 en castellà, 14 en català, 13 en infantil i 2 en aragonès. A Calaceit els actes de la jornada van desenvolupar-se a l'antiga Fundació Noesis, gràcies a l'oferiment del seu nou propietari Antonio David a l'organitzador de les activitats. Noesis va ser un important nucli cultural, literari i artístic des del 1982 al 1996 sota la direcció de l'agitador cultural francès Didier Coste i que ara, amb un nou propietari, vol tornar a estar actiu i ser un referent en el territori. Durant les cinc jornades hi va haver gran quantitat de convocatòries: presentacions de llibres, interpretacions musicals, lectures de textos, taules redones, recita-

Itinerari poètic de Desideri Lombarte per Beseit
CARLES SANCHO

cions de poètiques, signatura d'autors, visites culturals, espectacles... En els diferents actes estigueren presents personalitats molt destacades del món del llibre com Ana Santos, directora de la Biblioteca Nacional vinculada a Beseit, Carles Duarte, president del Consell Nacional de Cultura i de les Arts, Àlex Susanna, president de l'Institut Ramon Llull que té casa a Calaceit, Jordi Llavina, Fernando Martínez Laínez, Víctor Amela... Els premis han segut possible per la col·laboració de diverses entitats, editorials, escriptors, ajuntaments, consells comarcals i particulars amb la Llibreria Serret de Vall-de-roures que ha coordinat la programació. La intenció del llibreter és convocar els premis cada dos anys.

L' ARGADÉLL

Espai Franja d'Aragó // Juli Micolau

Sempre he vist l'Espai Mallorca de Barcelona com un exemple del que hauríem de fer per a donar a conèixer l'àmbit literari i artístic a la capital catalana. Es tractaria de fundar al rovell de l'ou del casc antic de la ciutat barcelonina un espai on es pogués adquirir la producció bibliogràfica (llibres i revistes) i discogràfica d'autors de les nostres comarques.

Necessitaríem llicència per a vendre productes culturals i per a vendre conserves (mel, oli, pastisseria, formatges, licors...). S'hauria de constituir una S.L. o, en el millor dels casos, una fundació.

Podria estar en mans privades, o no, i s'hauria de mirar d'implicar a les associacions culturals del Baix Cinca, la Ribagorça, la Llitera i el Matarranya. I també a les institucions públiques (Ajuntament de BCN, Govern d'Aragó, Diputacions provincials, consells comarcals i ajuntaments).

L'Espai Franja d'Aragó estaria obert de dilluns a dissabte. Els seus usuaris serien les persones residents a BCN i rodalies, originaris de la Franja ponentina i tota la gent de l'àrea metropolitana de Barcelona interessats per la cultura, l'entorn natural i la gastronomia del nostre territori.

S'hauria d'editar un catàleg amb tots els productes disponibles i fer-lo arribar als usuaris o possibles consumidors. Les comandes també es podrien servir a través d'internet.

Bé, l'Espai Franja d'Aragó hauria de ser el punt de referència de les nostres comarques a Barcelona i la seua àrea d'influència. Seria el lloc adequat on canalitzar les activitats franjolines. Inclús serviria com una ambaixada en defensa dels nostres interessos turístics. Serviria per mantindre els lligams. Serviria per ser més presents al nostre món més pròxim.

XVII Baixada internacional del Riu Cinca

// ROSA ARQUÉ

La XVII edició de la Baixada Internacional del Riu Cinca va tindre lloc lo dia 24 d'agost entre Fraga, Torrent i Mequinensa. Eixa activitat, organitzada per la Comarca del Baix Cinca, suposa un punt de trobada indispensable dins de la programació esportiva de l'estiu i un referent turístic que atreu molta gent a la Comarca. Segons Daniel Sorolla, director tècnic de la prova, el més important d'eixa edició ha estat l'obtenció de la categoria internacional i la participació d'equips de primer nivell nacionals i estrangers.

Lo pavelló del Sotet de Fraga va ser el punt de trobada on es repartien els dorsals, la informació turística de la Comarca i on es va instal·lar una zona comercial amb estands d'organitzadors, col·laboradors i patrocinadors. Enguany, un total de 736 participants nacionals i internacionals, un nou rècord d'inscripcions, van eixir de Fraga passades les 10 h del matí. Les pluges dels

darrers dies havien fet pujar lo nivell de les aigües del Cinca i del Segre però la prova es va desenvolupar sense cap incident important i l'arribada a Mequinensa es va poder veure en directe pel canal de Youtube que té preparat l'Ajuntament.

Lo guanyador de la modalitat de competició, va ser Kiko Vega, de la Societat Cultural i Esportiva Riba-

Concentració de piragües al riu Cinca
ROSA ARQUÉ

desella, que va fer els 19 kilòmetres del recorregut fins a Mequinensa en 1 hora i 13 minuts.

Un any més, la Baixada del Cinca va ser tot un èxit tant d'organització com a de participació. Cal felicitar també a totes les persones que hi participen com a voluntaris i que fan que eix dia sigue una festa per tothom.

Excel·lents resultats del X Campus de Bàsquet de la Comarca del Baix Cinca

// R. A.

Al voltant de 40 nois i noies han participat aquest estiu en la X edició del campus comarcal de bàsquet que es realitza a Ballobar i que s'enquadra dins de l'oferta estival d'activitats esportives. El campus està organitzat per l'àrea d'esports de la Comarca del Baix Cinca, l'Ajuntament de Ballobar i l'empresa Gestió A, la secció de bàsquet de la Peña Fragatina hi col·labora.

En aquesta edició el nombre d'inscrits ha estat superior al d'anys anteriors i el Campus ha comptat amb cinc entrenadors i un director tècnic que han estat els encarregats de la formació. El Campus de

Participants al Campus de Ballobar / ROSA ARQUÉ

Bàsquet s'ha dividit en diverses modalitats: iniciació, perfeccionament i el campus de tecnificació.

Durant dues setmanes els participants han seguit una programació en la qual el bàsquet ha estat l'eix principal. El campus s'ha complementat amb jocs, activitats aquàtiques i nocturnes. Els horaris han estat intensius de dilluns a divendres des de les 9:30 del matí fins a les 8 de la tarda.

Per acabar el Campus, es van jugar les finals de les diferents competicions internes i, posteriorment, es van entregar els diplomes i obsequis als participants, per part de les autoritats locals i comarcals.

Festival de la Fruita Dolça a Fraga

// ROSA ARQUÉ

El Festival de la Fruita Dolça de Fraga va tancar la seva segona edició el dia 24 d'agost, després de cinc dies d'activitats culturals que van portar a la capital del Baix Cinca artistes de primer nivell.

El festival incloïa també la Ruta de la Fruita Dolça, un acte en el qual van participar més de 30 establiments que es van unir per oferir especialitats en què la fruita local tenia un paper central. A més, set bars i restaurants més van estar presents durant el cap de setmana en el recinte de les Carpes del Sotet, l'espai que es va condicionar per fer-hi els concerts, actuacions, tallers i demostracions gastronòmiques. Dins i fora de les Carpes el públic va gaudir de la mà dels professionals locals de tapes, racions, còctels, batuts, gelats, sorbets i *pintxos* en els quals tenien un paper destacat els mullare-

ros (préssecs), platerines, nectarines, cireres, figues, albercocs i altres fruites que es produeixen a la zona com a pomes i peres.

El Festival de la Fruita Dolça forma part de l'estratègia de promoció de Fraga a través del seu principal producte agroalimentari: la fruita dolça. Cada any, Fraga i Comarca produeixen més de 280 milions de quilos de fruita que proveeix mercats nacionals i europeus. L'actual situació que travessa el sector de la fruita –Rússia, un dels principals mercats de distribució de la fruita aragonesa, ha vetat l'entrada de productes alimentaris procedents de països membres de la UE– fa més necessàries que mai les mesures d'estímul del consum de fruita al mercat nacional. En aquest context, actes com el Festival de la Fruita Dolça redoblen el seu sentit.

I Triatló Vila de Mequinensa

// R. A.

Més de 1.000 persones van seguir les evolucions dels 137 triatletes que van participar en la Prova Absoluta i en el Campionat d'Aragó de Triatló en categoria cadet.

El recorregut va resultar accidentat en el tram de bicicleta, en el descens a 'La Mina', per alguna caiguda. Entre elles la protagonitzada per Javier Magallón, que després es va convertir en Campió d'Aragó cadet.

La zona del moll, al costat de les instal·lacions del Capri Club, va concentrar a les més de 1.000 persones que van assistir a presenciar la prova i que després es van distribuir pel Passeig Fluvial on es va instal·lar la meta.

La sortida es va fer en dos tandes, primer la categoria femenina i uns minuts després la masculina. Els participants van haver de nedar 750 metres, recórrer 20 quilòmetres amb bicicleta i 5 quilòmetres més corrent per completar el recorregut previst. El primer participant que va

passar la meta va ser Fernando Zorrilla, que va arribar destacat a l'últim tram del triatló, amb un temps d'1 hora, 4 minuts i 38 segons; a 43 segons va entrar Sergi Escobar del Monegrosmán Triatló que va ser segon, i a 1 minut 47 segons Jesús Casanovas del Stadium Casablanca-Almozara, tercer. En categoria femenina Chus Til, una de les favorites, es va alçar amb la victòria invertint un temps de 1 hora 15 minuts i 15 segons seguida de Marta Pintarel del Stadium Casablanca-Almozara amb un temps de 1 hora 22 minuts i 23 segons i de Lucía Morelli del Zénit Triatló.

Paral·lelament a la prova, organitzada pel Restaurant Piscis i el Club Triatló Fraga Baix Cinca amb la col·laboració de l'Ajuntament de Mequinensa, es va disputar el Campionat d'Aragó de Triatló en categoria cadet. Javier Magallón es va

I Triatló de Mequinensa
AJUNTAMENT DE MEQUINENSA

proclamar campió amb un temps de 1 hora 10 minuts i 9 segons. El millor temps d'un atleta del Baix Cinca, va ser el de José Labrador del Club Triatló Fraga Baix Cinca amb un temps de 1 hora 12 minuts i 19 segons.

Aquesta vistosa primera edició del Triatló Vila de Mequinensa reforça les possibilitats que ofereix la localitat, amb un espectacular entorn natural i unes excel·lents instal·lacions esportives.

"Vil·la Fortunatus: passat i futur"

// IEBC

La jornada Cinga 2014 de l'IEBC-IEA porta per títol «Vil·la Fortunatus: passat i futur», i pretén oferir elements per a una millor i major difusió del jaciment romà de Vil·la Fortunatus.

La jornada, que inclou una mostra de diversos models de gestió de jaciments arqueològics, compta amb la presència de dos exemples d'època ibèrica i de quatre models de gestió de vil·la romana d'Aragó, Catalunya i Navarra, a càrrec d'arqueòlegs, gestors de patrimoni o representants de

l'administració. Així, estan representades la Ciutadella Ibèrica de Calafell, el consorci Patrimoni Ibèric de Aragó, amb seu a Alcanyís, la Vil·la dels Munts d'Altafulla, la vil·la de La Loma del Regadío d'Urrea de Gaén (Terol), la vil·la de La Malena d'Azuarra (Saragossa) i la Villa de las Musas d'Arellano (Navarra).

La jornada Cinga 2014 de l'IEBC-IEA tindrà lloc el dissabte 27 de setembre al Palau Montcada de Fraga, coincidint amb les Jornades Europees del Patrimoni.

Cartell de la Jornada

ESTAMPES RIBERENQUES

Els sotacoberts d'Ekinci // Quim Gibert

L'aire que circula pels sotacoberts d'Ekinci és un bàlsam quan l'estiu pica de valent. Ekinci? És un veïnat dels afores de la vella Antioquia, actualment capital de la província turca de Hatay (antic sultanat d'Alexandreta).

En els sotacoberts de les cases d'Ekinci es reben visites; s'hi llegeix; es fa la migdiada en una catifa (no he aclarit si és de les voladores); els marrecs hi juguen; s'hi bada; s'hi estén la roba; es parla a distància amb la veïna; s'hi menja... Ras i curt, hi passa la vida sense que la calor et faci la murga.

Tomàquets, cogombres, pebrots, formatge de cabra, pollastre trossejat, olives, melmelada de mores, iogurt, mel... són els elements imprescindibles d'un dinar. Amb un pa, que recorda les creps bretones, es van prenent les racions directament dels plats i dels bols. Els regalims d'oli entre els dits són inevitables entre els babaus en fase d'aprenentatge.

A Ekinci, com a molts altres topants d'Àsia Menor, les cases estan per acabar (sol ser la façana i altres exteriors). Em diuen que ningú vol estirar més el braç que la màniga: «a mesura que tinc, inverteixo». En la via pública, molts carrers també han quedat per enllestir o part de les llambordes dels vials urbanitzats han estat mal col·locades. I, aleshores, és fàcil ensopegar. Per acabar-ho d'adobar, el polsim és omnipresent.

Ha estat en els sotacoberts d'Ekinci (n'hi ha uns quants en desús), on s'ha dut a terme, entre el 6 i 16 de juliol, la sisena edició del campus infantil *Live with us, share with us*. Es trac-

ta d'una cita internacional de voluntaris de SERVAS disposats a aportar algun ensenyament i/o entreteniment creatiu als vaillets de la contrada que diàriament assisteixen 3 hores al matí i 2 al capvespre. SERVAS Turquia (www.servasturkiye.org), els promotors de la idea, faciliten l'allotjament i la manutenció en llars de famílies locals. El voluntariat només ha d'assumir el desplaçament fins a Antakya (denominació turca d'Antioquia). Aquesta plana del pròxim Orient, entre la Mediterrània i les serralades de Síria, és una terra de gent humil i feliç. Les comoditats pels hostes són les justes. Però l'acollida dels convidats és esplèndida. L'altruisme fa meravelles. Tant és així, que per Mehmet Ates, pare de la criatura, l'experiència estiuenca és un èxit ja que tothom, canalla i adults participants, «hi surten guanyant».

En les contrades escassament turístiques, de l'estil d'Antioquia i rodals, el viatger cansat sempre arriba amb un farcell d'històries inaudites que trenquen la rutina dels locals. I en aquests casos, els més amatents paren l'orella. Les novetats els sorprenen, intercanvien impressions, gaudeixen de la companyia... Quina cosa hi ha millor? En definitiva, escolten i descobren l'altre, fet que també és possible per mitjà del llenguatge no-verbal (quan els interlocutors desconeixen els respectius idiomes).

Un gat kurd amb ull groc i un altre de color blau ronda amunt i avall pel sotacobert.

“La defensa del català i l'aragonès són lluites paral·leles”

// M. LLOP

Nosaltres treballem fonamentalment l'aragonès però entronca amb el català; són lluites paral·leles, els mateixos interessos.

No hi ha cap raó per a deixar de treballar per les nostres llengües, i sí moltes per a seguir fent-ho. Fer que la nostra llengua sigui un canal de comunicació és un plaer quasi físic. Com es pot deixar perdre açò?

En un món globalitzat com aquest, quin sentit té mantenir i potenciar unes llengües tan xicotetes? La resposta és: en un món globalitzat com aquest, quin sentit té donar una besada al teu fill? La resposta seria la mateixa: és un plaer que fa que moltes coses valguin la pena.

Pregunta. *Explica'ns on vas nèixer i quins records tens de la teua infància.*

Resposta. Vaig nèixer a Gallocanta el dos d'octubre de 1966. El meu pare era agricultor i va morir quan jo tenia un any i mig. Fins als vuit anys vaig viure al poble, però la meua mare va decidir marxar a viure a la ciutat perquè es va pensar que ací tindríem un millor futur. Recordo la meua infància normal, com qualsevol noi.

P. *Quin significat té el teu lloc de naixement en la teua llengua de “devoció”.*

R. El tòpic, marxés del poble i la cultura castellana parla de coses diferents, al poble hi ha coses que a la ciutat no es veuen: *badil, escobar, pozal...* T'adones que el teu món és diferent, que tens paraules que t'individualitzen de la ciutat.

Em sento molt identificat amb el meu poble, i això és el que em va fer veure l'especificitat d'una sèrie de paraules que després va resultar que eren part de l'aragonès.

P. *És per això que parles, escrius, i tradueixes obres a l'aragonès?*

R. Si perquè parlo una llengua que jo identifico amb els meus orígens, amb les coses del meu poble, que són coses d'una llengua aragonesa que en algunes zones s'ha perdut en gran part.

P. *Què representa l'aragonès per a tu?*

R. Defensar i potenciar el lloc d'on vinc. Si fos solament un idioma pi-

rinenc que no té a veure amb jo, seria interessant, com el gascó, per exemple, però alié a jo. Jo ho considero com alguna cosa pròpia, alguna cosa patrimonial, és alguna cosa totalment emotiva, és part de mi.

D'altra banda, és curiós que l'aragonès es diferencia de la majoria de les llengües en què una persona que s'acosta a treballar-hi per alçar l'idioma és benvinguda. En l'aragonès no, si no té pedigrí; sempre hi ha algun que diu allò de: “Ja està aquest principiant, si total no és “altoaragonés”, i no és “patrimonial” com si les llengües no fossin patrimoni de tothom, que ve a...”

P. *Però dir que l'aragonès és la teua llengua amb la fermesa que tu ho afirmes sona a romanticisme i a certa rebel·lia.*

R. L'aragonès és la meua llengua perquè jo he volgut que ho siga i la sento com a pròpia. És més meua que d'una altra gent que, encara que la té com a llengua materna, l'ha menyspreat.

P. *Cóm vas aprendre l'escriptura i la gramàtica?*

R. Sent un xaval de barri, a Saragossa, vaig conèixer l'existència d'una associació que treballava per l'aragonès: el *Ligallo de Fablans*. Em vaig integrar, vaig aprendre aragonès i allí vaig conèixer a gent com en Chusé Aragüés, en Chesús Casaus i en Miguel Ànchel Barcos. Conèixer a aquestes persones em va canviar

Pascual Miguel Ballestín
MERCHE CATALÁN

la vida; portem més de vint i cinc anys treballant junts.

P. *I d'esta relació, d'esta amistat va sorgir un projecte editorial molt important*

R. Sí, es va muntar *Gara d'Edicions*, fa 22 anys, quasi mitja vida junts ja. En l'associació de *Fablans* hi havia lluites internes de poder, nosaltres pertanyíem al bàndol dels perdedors i va nèixer *Gara*, que és

l'eina que ens ha portat al fet que centrem el nostre treball en el món de l'edició per a recolzar el desenvolupament editorial en aragonès.

P. *Gara d'Edicions és una relació d'amor autèntic entre unes persones i la llengua aragonesa; parla'ns*

una mica de la vida de Gara

R. Som quatre persones, els esmentats. Prenem totes les decisions, parlem de nous projectes. El Chesús és el més expert en toponímia i carto-

«Fer que la nostra llengua sigui un canal de comunicació és un plaer quasi físic»

grafia; es dedica en cos i ànima a recuperar la toponímia d'un poble abandonat, cerca a l'home major que coneix els noms, l'entrevista, corregeix camins en mapes... El Miguel Ànchel és el nostre expert en temes didàctics i pedagògics i un dels millors coneixedors del dialecte ansotà... I el Chusé és l'ànima i el motor de Gara, un professional del món del llibre que aconsegueix treure endavant projectes que a uns altres ens semblen impossibles, a més de tenir un profund coneixement de la llengua aragonesa que ho converteix en la nostra base de dades vivent. Sens dubte, és un gran equip.

Gara és una cosa voluntària, vocacional, és com una associació sense ser-ho: és l'ideal de vida, és fer coses amb gent que vols, és un plaer, encara que solament sigui revisar un original, corregir proves d'impresió per a millorar una mica: és un goig per a mi.

Gara és una editorial sense ànim de lucre, doncs tot el que es guanya es torna a invertir a l'empresa però amb un objectiu molt concret: potenciar l'edició en aragonès. És una empresa privada que no cerca fer diners.

P. Com us sentiu en relació a la nostra llengua materna també en situa-

ció d'inferioritat respecte a la llengua oficial?

R. És molt gratificant el fet de conèixer a una altra gent que es mou en activitats paral·leles, tu amb el català, el projecte del llibre *El tren de la Val de Zafán*, proposat pel Serret... Nosaltres treballem fonamentalment l'aragonès però entronca amb el català; són lluites paral·leles, els mateixos interessos.

P. El dia 23 d'abril El Periódico de Aragón venia el teu llibre "Insultar en Aragón" que va estar un èxit de vendes en la Fira del llibre. Parla'ns d'aquesta recopilació que has publicat.

R. La veritat és que ha sigut una sorpresa, els majors sorpresos som nosaltres. Aquest llibre ho plantejem com una cosa curiosa, però en cap moment vam pensar que anava a tenir la repercussió que ha tingut. Comentant-ho amb gent que no té res a veure amb el món de les llengües minoritàries, deien que s'ha editat en el moment adequat, ja que amb la crisi, la gent necessita és alguna cosa que la faci somriure, que li aportí una mica d'alegria a la tristesa que ens envaeix. Quant al llibre, no és una altra cosa que una recopilació de paraules emprades a l'Aragó per a insultar, i inclou veus aragoneses, catalanes i castellanes. L'ú-

Presentació del llibre *El penúltimo profeta* de R. Meseguer
MANOLO JÚDEZ

nica condició és que no coincideixin plenament en la forma i en el significat ni amb el castellà standard ni amb el català normatiu.

P. Com es pot sostenir una activitat com la vostra amb un govern que no recolza les nostres llengües: català i aragonès?

R. Doncs de la mateixa forma que ho fa la resta de la gent que treballa per les llengües minoritàries a l'Aragó, i que consti que som molts: a força de voluntarisme. Jo tinc un amic que diu que arriba un moment en què estàs tan cremat que ja ets incombustible. Així ens sentim moltes voltes.

P. Per acabar, et demano un consell o més d'un per no perdre la il·lusió.

R. No hi ha cap raó per a deixar de treballar per les nostres llengües, i sí moltes per a seguir fent-ho. Fer que la nostra llengua sigui un canal de comunicació és un plaer quasi físic. Com es pot deixar perdre açò?

En un món globalitzat com aquest, quin sentit té mantenir i potenciar unes llengües tan xicotetes? La resposta és: en un món globalitzat com aquest, quin sentit té fer una besada a un fill? La resposta seria la mateixa: és un plaer que fa que moltes coses valguin la pena.

Muitas grazias, moltes gràcies,

Activitats del Centre d'Estudis Lliterans

// JOSEFINA MOTIS

El 2014, Centre d'Estudis Lliterans, CELLIT segueix les activitats programades per continuar amb els seus objectius de treballar pels valors patrimonials de la Llitera desenvolupant activitats adients. Entre les més significatives:

Cicle de conferències sobre Història comarcal

A Tamarit i Binèfar estan previstes conferències sobre la història de la Baixa i Alta Edat Mitjana en aquesta terra de frontera.

Exposicions

Es continua amb la mostra itinerant *Records de l'Ahir, la Llitera en Blanc i Negre*, conjunt de fotografies que recullen aspectes de cada poble, vida social, patrimoni desaparegut i elements significatius de la vida quotidiana que han configurat els pobles a través dels anys.

Les exposicions es fan amb el material gràfic dels fons de la Fototeca provincial, el del propi CELLIT, i aportacions particulars de cada poble. Enguany l'exposició està prevista fer-la a Camporrells i Sorita.

També hi ha una exposició itinerant d'un conjunt d'aquarel·les i dibuixos de Fernando Alvira, titulada "Cuadernos de Viaje: La Llitera". Es tracta de paisatges rurals i urbans amb 42 obres exposades ja enguany a Albelda, Peralta, Sanui, Alcampell i Valldellou.

Publicacions

Aquest any veurà la llum el quart número de LITTEA, Revista d'Estudis Lliterans, i es va contactant amb els autors i programant els números següents.

Amb la Universitat de Saragossa s'està preparant un estudi arqueològic sobre el poblament preromà a la Llitera dins un estudi centrat en la "Cova del Moro" d'Alins. També

es col·labora amb la Institució Fernando el Católico en l'edició d'un treball sobre el nobiliari de la Llitera. S'està treballant amb l'Ajuntament de Binèfar en la publicació d'un treball sobre toponímia local.

D'altra banda, es col·labora amb publicacions de premsa escrita i ràdio de la comarca.

S'està incorporant material gràfic, arxius i gravacions en suport analògic i digital.

S'ha modificat el programa informàtic per facilitar la consulta als fons de la biblioteca, fototeca, videoteca o arxius. Estava previst seguir amb la gravació de diferents manifestacions musicals dels pobles.

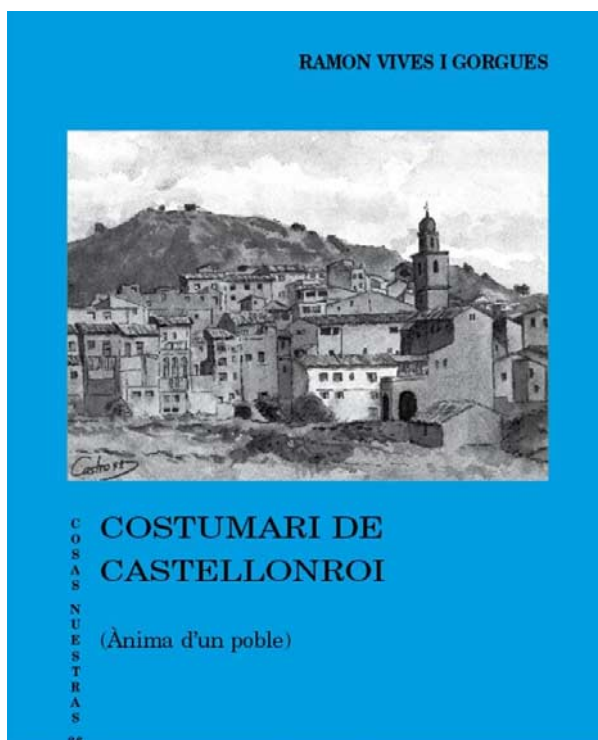
S'aprofiten les possibilitats que ofereix la xarxa informàtica (web i Facebook) per fomentar el debat i donar a conèixer les activitats del Centre d'Estudis.

Col·laboració amb associacions, ajuntaments i investigadors

- Gravació d'un documental sobre l'aigua
- Arquitectura tradicional
- La Guerra Civil a la Llitera
- Música religiosa
- Estudis sobre topònims locals
- Catalogació de construccions rupestres com són habitatges, aljubs, sies i trulls.

Beques-ajuda per a la investigació

A fi d'estimular els joves estudiants en l'estudi de diferents temes culturals referits a la Llitera, el seu patrimoni i la seva gent, es convoquen dues beques dirigides a estudiants de Secundària i Universitat, dotades amb 600€ per a Batxillerat i Secundària, i 1.000€ per a universitaris o recent llicenciats, donant-

se com a data límit d'entrega de sol·licituds el 31 d'octubre, amb les dades del sol·licitant i documentació a presentar, entre les que hi ha d'haver un projecte detallat del treball a dur a terme.

Feta la selecció dels treballs, el resultat serà comunicat als guanyadors, atorgant-se el 40% de la quantitat concedida al moment de la seva notificació i la resta a l'entregar els estudis el novembre del 2015. El Cellit podrà publicar els treballs com a propietari intel·lectual dels mateixos.

Per al seu funcionament, el Cellit compta amb un pressupost global de menys de 16.000€ que sembla força ben gestionat. Amb quantitats moderades es fan força coses.

Es reben subvencions de les Institucions comarcals: Comarca de la Llitera i Ajuntament de Tamarit, més les quotes dels socis, sumant tot plegat uns 2.600€ que serveixen per les despeses de funcionament, informàtica telèfon, assegurances, material d'oficina, enviaments, etc.

L'aportació de l'IEA serveix exclusivament per a les activitats culturals desenvolupades que pugen un total d'uns 13.200€.

Els rapsodes de la Franja a les tertúlies d'Alcampell

// J. ESPLUGA TRENC

Esto estiu, a la Llitera, hem tingut l'oportunitat de veure al Duo Recapte en el marc de la seua exitosa gira commemorativa de l'Any Desideri Lombarte. El divendres 8 d'agost van fer un recital a l'abadia d'Albelda, en un clima d'intimitat molt adient al lloc i a la temàtica, on van fer emocionar un públic molt concentrat i agraït. El recital d'Alcampell va ser a l'aire lliure, a la plaça major, gairebé com si fos un concert d'estadi (en comparació, el d'Albelda seria un *unplugged*), en el marc de les 'tertúlies a la fresca'. El recital va impactar amb força el nombrós públic que omplia la plaça, hipnotitzat per aquells poemes tan diàfans, irònics, sentits i rebregats, interpretats amb innegable mestria pels rapsodes Sasot i Bengochea. En acabar el recital, s'encetà un interessant debat amb el públic, que en tot moment manifestà l'admiració pel que acabava de veure i escoltar.

El cicle de 'Tertúlies a la fresca' es completà amb tres xerrades més: Una sobre l'auto-defensa davant

els bancs, a càrrec de César Torres (de l'associació de consumidors i estalviadors d'Osca); una altra sobre històries de misteri i malediccions, pel periodista Jaume Garcia (director de La Litera Información.

Un moment de la tertúlia amb el Duo Recapte a Alcampell
J. ESPLUGA

com), i una altra sobre el debat República o Monarquia, a càrrec de l'historiador Iván Heredia. Tota la informació es pot veure i llegir a <http://tertuliesalcampell.wordpress.com/>

TOT ENSENYANT LES DENTS

URBS // Ramon Sistac

Mentre estreno temporada comprovo, esparverat, la quantitat ingent de feina que em ve damunt. Dels bons propòsits de l'estiu no n'he complert ni un i ara, al setembre, tot se m'acumula (fins i tot els greixos). Aprofito per a repassar mentalment alguna de les activitats caniculars fetes, deixant de banda, és clar, migdiades de canonge i tiberis episcopals, passejades de capvespre i tertúlies de porró i ametlles. Oh dolça Arcàdia rural! Refugi fidel dels que anem al poble perquè no tenim ni un ral per anar de viatge i ens repetim com una salmòdia (ara en diuen *mantra*) que, com a casa, no s'hi està enlloc, a veure si amb una mica d'insistència ens autoconvencem.

Tampoc no és del tot cert que no m'haja bellugat. De fet, tot aprofitant alguns compromisos laborals i personals he fet viatges llampec a tres ciutats importants de la Península, la qual cosa m'empeny fatalment a comparar-les: Barcelona, Saragossa i Madrid. Què se'n pot dir, de Barcelona? Barcelona està esdevenint la Meca del turisme, el paradís del *guiri*. Barcelona, la *gran encisera* com deia Maragall, segurament és la ciutat més espectacular d'esta banda de món, però, per a mi, és un parc temàtic que ha venut la seua ànima als turistes. Barcelona, avui, fa pudor de bronzejador, de paella amb san-

gria. Pense sincerament que hi ha la mateixa diferència entre una gran capital i Barcelona que entre la Fontana di Trevi i una falla valenciana: l'una és de pedra i l'altra de cartó.

Pel que fa a Saragossa, és una ciutat que, al meu entendre, ha guanyat molts punts i, sense ser espectacular, ha esdevingut polida i bonica, ben arreglada. Em temo, però, que un cert colossalisme arquitectònic fora mida i, sobretot, l'aposta pels centres comercials perifèrics, combinats amb la crisi, li estan tallant força les ales. En tot cas, i a diferència del que pensen els taxistes, a mi m'agrada força l'aposta que ha fet pel transport públic i les zones de vianants. Per al meu gust d'observador extern, Saragossa va amunt.

Madrid és tota una altra cosa. Hi he estat poques hores, i amb prou feines he pogut passejar pel barri de Salamanca, però, com que en els darrers temps hi he estat unes quantes vegades, penso que me'n puc fer una idea. Una ciutat monumental, impressionant i amb bones infraestructures turístiques, una ciutat d'ambient... però una ciutat força bruta, poc endreçada, deixada, vinguda a menys (no és el cas, és clar, del barri de Salamanca). I vés a saber què li espera... En una cosa, però, sí que està clarament pel damunt de les altres dues: hi pots sopar peix ben fresc fins i tot un dilluns d'estiu.

Matarranya Íntim 2014 a Mont-roig

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

No era pas difícil de preveure que el festival Matarranya Íntim –dies 1, 2 i 3 d'agost– de teatre proper, íntim i experimental a Mont-roig de Tavins fóra un conjunt de representacions força concorregudes, com ho van ser l'any passat a la vila de Ràfels. El que potser ningú s'esperava és l'èxit tan espectacular d'aquest any: públic arribat de diferents indrets, majoritàriament de parla catalana, com de Catalunya, València, a mes dels propis veïns del poble, de la comarca i voltants; i un munt de jóvens i no tant, interessats pel fet teatral, portat a l'interior de cases particulars i espais històrics de riquesa patrimonial. Tot envoltat amb un hàbit de recerca de sensacions, d'obertura i satisfacció després de cada espectacle. Segons informació dels organitzadors es van vendre més de 1.500 passis per als espectacles, xifra que dobla la del any passat a Ràfels. Alguns espectacles eren plens de gom a gom, altres quasi plens, la qual cosa va suposar omplir un 95 per cent de l'aforament total, per tant, no cal cap comentari més envers la presència d'espectadors.

Comentar tots i cadascun dels espectacles o peces representades ul-

trapassaria de bon tros l'espai d'aquesta petita crònica. Tot i que, si em permeteu fer una curta volada a ras de terra per sobre dels espectacles, us diré que vaig veure el desig surrealista d'entendre's de *Lijie Wansui*, les melodies i esdeveniments sota una falldilla a *Volcán azul*, la degradació i marginació de l'ésser humà, titella circumstancial, a *Parias*, les pallasses dels desigs més reals a *A todo trapo*, el naixement, l'amor i la dura realitat interior fetes dansa a *Presencia/Ausencia*, el més desembarassat transvestisme que et fa pensar, i que totes les coses no tenen una explicació lògica a *El escondite*.

La meua sentida enhorabona al director del festival, Jacobo Roger, a Isabel Caballero a Marta Borchia i a tota la resta de l'equip; a les companyies "A tiro hecho", "Begonya Tena", "Compañía Javier Aranda", "Kancaño teatro", "Lorenza di Calogero" "Miguel Vicente Clager", "Teatre-companyia", i a l'Associació Cultural Sucarrats de Mont-roig pel seu treball i coordinació. Si Cabanyal Íntim, del País Valencià —bé diguem-ne Comunitat Valenciana— és el Pare, Matarranya Íntim és el fill gran.

Els actes es van cloure esplèndi-

Actuació al carrer al Matarranya Íntim
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

dament a l'ermita de la Consolació: des del pòrtic "Temps al temps" i "Ya babé" cantant poemes del Desideri i enfront escoltant, molta, molta gent seguida als bancs de l'ermita, arreglats sobre la gespa i sota una apaivagada llum de les estrelles del cel matarranyenc. Cançons, poemes i aromes de la terra.

Quant de bo està fent la Comarca del Matarranya per la cultura i la llen-gua! Fins l'any vinent.

VII Jornada de Lectura Pública a Bellmunt

// J. M. G.

Una Jornada més de Lectura Pública a Bellmunt de Mesquí, i ja en van set, tingué lloc a aquesta bella vila de la Vall del Mesquí el passat 15 d'agost. Ramón Mur, l'inesgotable activista cultural bellmuntà, *alma mater* de totes les jornades, pot estar ben content de l'èxit de públic i del ressò que ha pres la Jornada per tota la contrada. Els que vam assistir-hi, participant o no en la lectura, vam quedar satisfets de debò com cada any. Gràcies, Ramon, per obrir les portes de la històrica casa de Juan Pio Membrado, per a poder gaudir de les estances on va viure i escriure el regeneracionista baixaragonès, Pio Membrado.

Aquest any, com un acte més de

l'Any Desideri Lombarte (1989-2014), commemorant el 25è aniversari de la seua mort, va estar dedicada la Jornada a la lectura de dos llibres d'en Desideri: *Les aventures del sastre Roc d'Arça*, en català, i *A ti no te conozco*, (una crònica d'un alumne dels Escolapis d'Alcanyís 1947-1952), en castellà, obra poc coneguda de l'autor pena-rogi. Més de cinquanta lectors van passar pel balconet del pati de la casa Membrado, lectors de totes les edats i d'ambdues llengües –català i castellà. El pati va està sempre ple d'un públic atent a la lectura de les dues obres i a tots el comentaris i intervencions que van tenir lloc en el transcurs del matí, fins les dues de la tarda.

El debat de la reforma electoral es trasllada als ajuntaments de la Franja

// EMMA ZAFÓN

L'inici del curs polític ha situat en el punt de mira del debat pre-electoral als ajuntaments de tots els municipis de l'Estat. Els consistoris franjolins, uns dels més emblemàtics d'Aragó pel que fa a la composició del govern local, podrien veure's afectats per les propostes de l'executiu central si finalment s'aprova la reforma o regeneració electoral. A petita escala, el punt que més debat ha suscitat en les darreres setmanes és el que estableix que l'alcaldia es reservarà per al cap de llista de la formació més votada tot i no haver obtingut la majoria absoluta. El futur alcalde només es veuria obligat a superar el 40% del suport popular i, en cas de no fer-ho, es convocaria una segona volta. En altres paraules, la reforma electoral preveu instaurar un sistema similar al presidencialista en tots els ajuntaments del país. La premissa tanca les portes a pactes de govern com els que s'han succeït fins l'actualitat en quasi totes les localitats.

Per comarques, la del Matarranya és la que oferiria canvis més significatius. La reforma electoral podria canviar la tendència de govern en diverses localitats. La més significativa és Calaceit, on un pacte entre el Partit Popular de José Maria Salsench (288 vots) i L'Entesa de Paulí Fontoba va fer fora del govern municipal a la llista més votada, la de la socialista Rosa Maria Domènech (295 vots). Una situació similar es viuria a l'Ajuntament de Beseit, actualment en mans d'Alberto Moragrega. El primer edil aconseguí l'alcaldia mitjançant un pacte amb el PAR tot i que el Partit Popular va obtenir la majoria (174 vots front als 164 del PSOE) en les eleccions municipals de 2011. Cas apart és el govern local de La Freixnedada. En novembre d'aquell mateix any, la aliança entre PSOE i PAR, que sumaven els quatre regidors necessaris per a la majoria, va desbancar de l'alcaldia

al popular Antonio Algueró en una sonada moció de censura que va provocar fortes divisions entre els veïns de la localitat. Algueró va haver de renunciar al càrrec tot i liderar la formació més votada.

Situació també cridanera la que es pot trobar a l'extrem oposat de la Franja, en la nòrdica comarca de la Ribagorça. L'Ajuntament de Benasc és actualment presidit per la dirigent popular Luz Gabàs, qui va obtenir 66 vots menys que la formació més votada, el PAR. Ambdós partits van empatar a quatre regidors però va ser Gabàs qui finalment fou investida alcaldessa. La realitat del govern local de Graus és la que més s'aproxima a la que es produiria en el cas de dur endavant la reforma electoral. En la localitat governa el popular José Antonio Lagüéns, cap de la llista més votada amb 739 vots. Lagüéns es va imposar tot i comptar amb el mateix nombre de regidors que el PSOE, un total de quatre. El mateix succeeix un poc més al sud, en el municipi de Binèfar, de la veïna comarca de la Llitera. L'alcaldia resta en mans de la llista més votada, el PP, però sense gaudir de la majoria absoluta ja que empata a cinc regidors amb el Partit Socialista. El context de Tamarit és idèntic però amb les formacions políti-

Ple de l'Ajuntament de Calaceit
EMMA ZAFÓN

ques a la inversa. Amb cinc regidors per a cadascú dels partits majoritaris, el govern municipal recau en la llista més votada, la socialista, que igual que a Binèfar, no compta amb la majoria absoluta.

Pel que fa a la comarca del Baix Cinca, la composició dels diferents ajuntaments és potser la més estable de tot el territori. Amb fortes majories, el Partit Socialista governa a Mequinensa i Saidí. Mentrestant, el Partit Popular manté l'alcaldia de Fraga amb suport del PAR. L'alcalde, Santiago Miguel Escandil, guarda l'avantatge d'un regidor (8 front a 7) vers el següent partit més votat en el municipi, el PSOE. Es repeteix la mateixa tònica en els municipis catalanoparlants del Baix Aragó Casp. Amb fortes majories, el PSOE governa còmodament a Favara mentre el PP ho fa a Maella, Faió i Nonasp. En aquest cas, el canvi més rellevant es registraria al consell comarcal, on els pactes de govern han suscitat variades polèmiques en la darrera legislatura. No obstant això i tenint en compte que el govern central només s'ha referit als municipis en la reforma electoral, caldria esperar per analitzar les implicacions reals que tindria la normativa en la composició de les comarques.

Presentat a Saragossa un llibre de cuina tradicional de Mequinensa

// MÀRIO SASOT

El passat onze de setembre es presentava a Saragossa, a la llibreria Los portadores de sueños, lo llibre *Cocina con Historia. Recetas, dichos y saberes populares de Mequinensa*, de la professora i historiadora mequinensana resident a Saragossa, Francisca Vilella Vila.

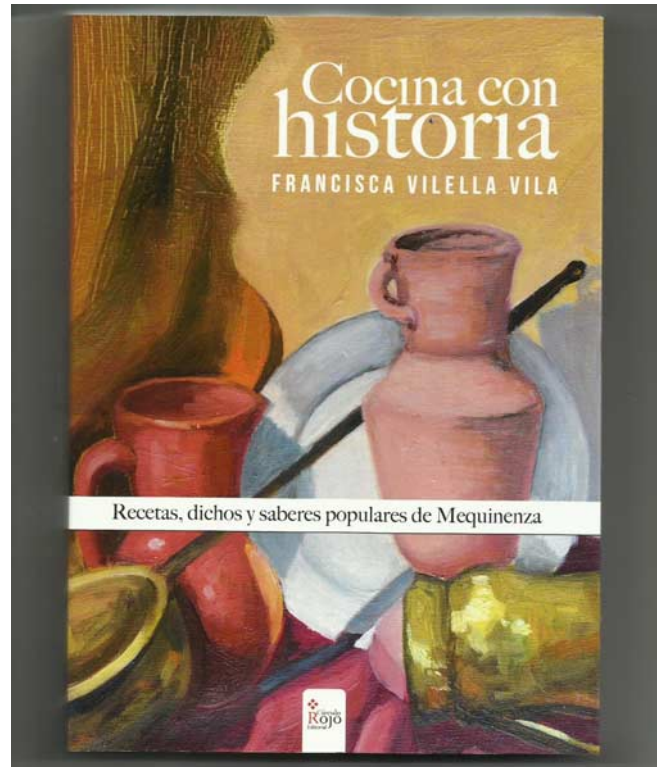
El professor d'Història Medieval de la Universitat de Saragossa, Esteban Sarasa, comentà, durant la presentació de l'acte, que aquest era un llibre compromès, on es podia trobar, "a més d'un munt de receptes clàssiques i d'altres més innovadores pròpies d'aquesta àrea bordejada de l'Ebre, el Cinca i el Segre, comentaris i notes al marge que situen aquestes receptes, en el seu marc històric, etnogràfic i antropològic".

El llibre, en paraules de l'autora, "està estructurat en quatre tipus de continguts. Per una banda, les receptes (250) explicades de forma breu i senzilla perquè tot lo món l'entengue. Després ocupen un lloc molt important les imatges, on no sol apareixen los plats cuinats sinó els diferents estris i cassoles i altres instruments tradicionals del món de la cunya. Un tercer apartat són algunes dites, refranys i frases fetes referents als aliments o a determinats plats. I

per últim, també he volgut fer un seguit de comentaris a les tradicions més típiques de l'any: la mona de Pasqua, lo tronc de Nadal, etc., èpoques de l'any i festivitats molt vinculades amb determinades receptes tradicionals."

El receptari està organitzat seguint l'ordre culinari habitual: els primers plats, on podem trobar receptes d'arròs amb abadejo, mongetes amb orella i xorisso, escalivada, patates al caliu, caragols, canalons, etc. Després estan les carns, on tenen especial protagonisme el conill, el tossino, les perdius i el corder. Al tercer bloc, dedicat al peix, podem trobar un munt de receptes de com apanyar l'abadejo, els calamars, la sardineta, sense oblidar els peixos tradicionals de riu com l'anguila. Els tres últims apartats estan dedicats als ous, als postres i dolços, i a les confitures i conserves.

Segons explicà a la presentació Paquita Vilella, "la cuina tradicional ha

Coberta del llibre

estat la gran oblidada en els llibres clàssics de cuina de l'Edat Mitjana i el Renaixement, on figuraven només les receptes de les classes privilegiades. Avui dia els plats camperols dels nostres pobles continuen vigents, tot i que s'han anat fent innovacions adequant-se als nous tipus de vida de la gent".

DONES

Teri Blanton // M. Llop

Va nàixer fa uns 57 anys a l'estat de Kentucky, on la seua iaia es va instal·lar a la ciutat de Dayhoit. La seua infància està impregnada de natura en un lloc envoltat de muntanyes i aigua. A l'estiu, tots els xiquets nedaven i jugaven al riu Cumberland. Com a conseqüència de la destrucció de la muntanya per l'extracció massiva de carbó, els seus fills i altres xiquets mai no van poder jugar com ella ho va fer a la seua infància. L'exploració minera expansiva i destructiva dels anys 80-90 a cel obert va produir una contaminació de l'aire, terra i aigua que sobrepassava els límits de protecció ecològica, a part del trànsit de camions i per uns camins fins aleshores tranquils per tots els éssers vius, pols de les explosions.... Teri va formar un grup de ciutadans preocupats contra la brossa tòxica. Es va unir al KFTC moviment de defensa dels recursos naturals de Kentucky i la lluita per un nou equilibri de poder i una societat

justa. Va iniciar el projecte *Canary* (en record d'una pràctica antiga que consistia a portar canaris a les mines per detectar gasos tòxics). KFTC i altres grups de Carolina del Nord, Tennessee, Virginia... van formar l'Aliança per a la regió dels *Appalachian Mountains*. La destrucció de muntanyes a cel obert, els materials pesants que contenen i la crema de carbó brut no solament perjudica el paisatge, les espècies animals, les plantes... també enverinen les persones i afecta el canvi climàtic global degut a la destrucció de milions d'hectàrees d'alguns dels boscos més diversos de fusta del món Teri Blanton s'ha convertit en líder de la justícia ambiental, de la lluita per l'aigua neta; veu poderosa en contra de la destrucció dels boscos. Té molts premis: Rain-forest Action Network, en 2010, Xarxa en acció.... Podeu trobar-la a Facebook i fins i tot sol·licitar-li amistat!

Desideri Lombarte va obrir les festes de Torredarques

// REDACCIÓ

Torredarques s'ha sumat als actes de l'emotiu Any Desideri Lombarte. El Saló Social va aplegar el 19 d'agost un recital poètic a càrrec del Duo Recapte, que va fer un tast de l'obra poètica de l'escriptor matarranyenc més rellevant del segle XX. Una actuació on es van escoltar alguns dels versets més sonats d'en Desideri, com ara *Les Belles Paraules*, *Joc de Paraules*, *Lluny de tu* o *La llegenda de La xica tornada serp*. Una actuació que va omplir el local de Torredarques i que va reunir també els familiars del poeta pena-rogi, desaparegut ara fa 25 anys. Una emotiva actuació emmarcada en les Festes Patronals de Torredarques i en un Any Desideri Lombarte que ha recorregut diversos municipis del Matarranya, entre ells Mont-roig i Penarroja, així com municipis de la Llitera, el Baix Cinca, la Terra Alta i les

ciutats de Saragossa i Barcelona.

En una entrevista concedida a Ràdio Matarranya, Duo Recapte va parlar sobre l'obra poètica i la figura d'en Desideri. En este context, Màrio Sasot, bandúrria i mandolina elèctrica, va detallar que “en el nostre espectacle intentem reflectir la varietat de temes, d'estils, de mètriques del poeta pena-rogi, i aprofitar este 25è aniversari perquè es conega la seua obra amb més profunditat”. Per la seua part, Antoni Bengochea, que recita a Desideri Lombarte, va reconèixer que “tocava vindre al Matarranya”, tot i que “enguany la gira s'ha desenvolupat més cap a dalt”. Perquè tot i que “el coneix més la gent del moviment de reivindicació de la

Recital del Duo Recapte a Torredarques
RUBÉN LOMBARTE

llengua i la cultura, és un tipus de poesia que arriba a tothom”.

Sasot va subratllar que “com la situació lingüística no ha avançat gaire per part de les institucions, Desideri és més vigent que mai. De fet, els poemes que parlen de llengua contenen un missatge tant recent com fa trenta anys.”

U12

Martí de Riquer i Jaume Vallcorba // Esteve Betrià

Aquesta passada primavera, Martí de Riquer i Morera –sens dubte, l'estudiós hispànic de la literatura romanç més prestigiada del segle XX– hauria fet cent anys; però aquest mestre de mestres no va aconseguir acomplir el segle de vida perquè el primer dia de la Santa (ja em perdoneu, mestre, la referència localista) de l'any passat –17 de setembre de 2013– moria a Barcelona. També, el proppassat 24 d'agost, ha mort –sens dubte, massa aviat– a Barcelona un dels deixebles més destacats del doctor Riquer, Jaume Vallcorba Plana, l'editor català més curós i atent a l'ortotipografia i al disseny editorial que ha conegut el país en les darreres dècades; Vallcorba fou fundador i director de Quaderns Crema, l'editorial on publiquen habitualment –entre altres destacats escriptors catalans– els saïdinencs Mercè Ibarz i Francesc Serés; i que trobem, si més no pel que fa al nom, en el rerefons de les nostres col·leccions Quaderns de la Glera, Quaderns de les Cadolles i de la paralitzada Quaderns del Cingle.

Si ara esmento aquests dos reputats filòlegs i editors és gràcies a l'entrevista que li fan a Esteve Miralles en el número del *Núvol digital de cultura* del proppassat 4 de setembre. N'Esteve hi reflexiona, entre altres coses, al voltant de les tres darreres generacions culturalment actives i hi apunta que “La generació més jove està ben formada. A un nivell europeu, força homologable, penso. Però accedeixen a un mercat que els diu: que el seu nivell formatiu no rebrà recompensa salarial, i que el seu salari no els permetrà guanyar-se la vida. És un contracte social trencat. I reaccionen, sí. Però la política, la veuen com un

monstre incompreensible. I fan acció immediata amb passió, i alhora es resignen a ser assimilats... Culturalment, gràcies a internet, sí, ens han descobert les possibilitats d'una interacció cultural sense intermediació, sense mitjancers: directa del creador al públic. Però pateixen, justament, l'ansietat de la falta de validació, i d'opcions de professionalització... O, almenys, de maneres de poder crear i produir sense haver de posar-hi diners de la butxaca. La intermediació cultural està fallant. I fa falta: calen mecanismes que donin valor. Quan lamentem les morts de Riquer, o de Vallcorba... sabem que la generació següent no tindrà Riquers ni Vallcorbes. Perquè el poder no els fa possibles. I els dirigents culturals han dimitit de liderar res.”

I jo encara lamento més, per esmentar només dos noms prou coneguts, la desaparició física (en aquest cas, quasi inevitable) del mestre Joan Coromines (1997) –amb un conegut compromís amb el país, en clar contrast amb l'actitud cívica de Martí de Riquer– i la desaparició clarament prematura de Joan Solà (2010), també amb un evident i conegut compromís amb la llengua i el país. I ja en un àmbit més íntim, la desaparició de Desideri Lombarte (1989), Jesús Moncada (2005) i Josep Galan (2005). Esclar que sempre ens queda el consol –únic consol per al meu cor salvatge– de saber que si, com apunta la coneguda metàfora atribuïda a Bernard de Chartres, ara ataullem una mica més lluny, si aconseguim fer un petit pas més enllà, és gràcies al fet que ens enfilem a muscles de gegants. Ara només ens cal, que no és pas poc, fer-nos dignes del llegat que ens han deixat aquests gegants que ens han precedit.

3r Recital de poesia i música a Horta de Sant Joan

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Ben toques les 10 de la nit del passat 14 d'agost, a la plaça de l'Església d'Horta de Sant Joan, començà el recital de poesia i música, aquest any dedicat a Desideri Lombarte en el 25è aniversari de la seua mort, organitzat per la regidoria de Cultura de l'Ajuntament, dirigit per Cinta Mulet, amb la col·laboració de l'Associació de Joves "Passeu-me la bota" i l'Associació Cultural del Matarranya.

Van assistir com a autors convidats Josep Miquel Gràcia, Blanca Deusdad, Àngel Querol, Jesús Tibau i Maria Dolors Gimeno, afegint-se en el transcurs de l'acte Juli Micolau.

El públic omplia la bella plaça de l'Església i l'Ajuntament, il·luminant l'escenari una llum suau i càlida, en tant que els versos d'en Desideri i els propis dels autors invitats, envoltats de notes musicals sorgides d'un piano, un saxo i unes guitarres, acaraven la oïda i la sensibilitat dels assistents. Un acte més, però molt especial, en honor d'en Desideri dins del actes commemoratius del 25è

aniversari de la seua mort.

Sense cap mena de dubte, la participació dels jòvens, tant en la part recitada com en l'acompanyament musical, va ser el més destacat i sorprenent de la vetllada. Amb frescor de joventut, agilitat participativa i entusiasme, aquest tipus d'actes han de sortir bé forçosament. I per això hi eren Maria Sancho, Enric Serrano, Anna M. Gil, Lorena Vives, Esther Vilar, Alfonso Dobon, Amanda Vilar i Elies Gil. I per dir alguna cosa més del recital, cal destacar també els seu escenari natural, la informació visual que es va projectar i seu el ritme, se-

Recital de poesia a Horta de Sant Joan

JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

gurament força assajat.

I en acabar, la bona copa de cava de Vinyes del Convent, va ser l'afegit gustatiu de la vetllada que cal repetir l'any vinent. Objectius i motius en sortiran. Enhorabona a la Cinta Mulet, a l'Ajuntament d'Horta i a tots els participants.

NO SOM D' EIXE MÓN

A l'UGE, a Prada de Conflent, i més coses // Francesc Ricart

M'hi van convidar: serà un acte per parlar de com es veu el procés de la Independència de Catalunya des dels altres països catalans. I em va fer il·lusió i respecte, i així ho vaig apuntar al Facebook. Els participants a l'acte amb DNI espanyol vam coincidir a mantenir-nos a l'expectativa tot i que en un principi, en relació a la llengua catalana, es poden témer reaccions contràries des de les administracions. Com que un servidor ja he escrit al respecte un article en aquesta casa, ara no m'hi estenc per bé que reitero que considero una qüestió cabdal el procés i l'efecte positiu que sens dubte tindrà en un termini més o menys curt en tot l'àmbit lingüístic català.

Dit això, em deixo portar per dues de les notícies d'estiu, una, escampada per l'*Heraldo de Aragón*, amb allò de la frontera i l'altra, d'antologia, pròpia del *Celtiberia Show* (aquella secció de la revista *Triunfo*): em refereixo a l'escàndol de les botifarres etiquetades només en català en una superfície comercial. Quan ho vaig llegir, vaig pensar que ja tenia el titular de l'article: "A que jode!" Era molt llaminer burxar davant aquest exemple d'intransigència: pobres clients que els venien un producte tan exòtic, només presentat en una llengua tan exòtica com la catalana. Han pensat els espanyols amb el greuge històric dels catalans que a penes mai no veuen la seua llengua en els productes comercials, tot i que sovint en són els millors clients? Avui ho deixo ací.

La preocupació per deixar ben clar el límit geogràfic d'Aragó –o d'Espanya?– m'ha fet pensar més. Que quede ben clar que som a Aragó, que no pensem que són a terres catalanes...Suposo que és aquest el temor quan es denuncia la falta de senyals en autovies i carreteres. I més en aquests moments en què molta gent acusa els catalans de voler posar fronteres.

En els temps d'Europa, de l'espai Schengen, què coi hi han de fer les fronteres! La voluntat de sobirania d'un territori, la constitució d'un Estat sobirà, avui i en aquesta part del món, no respon a voler plantar fronteres; és una altra cosa que té a veure amb la llibertat col·lectiva i l'oportunitat d'un poble per disposar de totes les competències com qualsevol altre Estat i gestionar-les més bé a favor. No entenc que es fortifiquen fronteres amb un país –ara dic Espanya– amb qui segur que es tindran molt millors relacions de veïns que les actuals. La frontera, si n'hi ha, serà la que hi posem nosaltres; i en el nostre cas –ara sí, parlo de Franja– serà la frontera mental. Al meu entendre, justament, és l'oportunitat que tenim per fer caure les fronteres mentals que ens han modelat enfront de tot allò català i aprofitar, també nosaltres, l'oportunitat de beneficiar-nos del nou Estat que impulsarà la llengua de tots els catalans; i amb la llengua, ben segur, que ha d'afavorir l'activitat dels àmbits culturals, econòmics...

De fronteres fortificades, no n'hi haurà; això sí, hem d'afanyar-nos a desmantellar les mentals.

Una exposició repassa l'efímera experiència ferroviària del Matarranya

Presos republicans van acabar el tren 'el Sarmentero', clausurat l'any 1973

// LLUÍS RAJADELL

La Comarca del Matarranya va gaudir durant poc més de trenta anys del segle XX d'una línia de ferrocarril, la de Val de Zafán, que enllaçava els seus pobles amb Tortosa i Catalunya, per un costat, i amb Alcanyís i l'interior d'Aragó, per l'altre. Aquella experiència de modernitat i d'integració en la xarxa ferroviària estatal es va evaporar l'any 1973. Amb l'excusa de l'esfondrament d'un túnel prop de Bot (Tarragona), el tràfic es va suspendre definitivament. Per recordar el quaranta aniversari d'aquella decisió i també per repassar el que va suposar la curta experiència ferroviària matarranyenca, la Comarca ha organitzat una exposició itinerant amb 25 fotos antigues que repassen des de la construcció de la via fins a la seua clausura. El fons fotogràfic pervé de l'Arxiu de Fotografia Antiga de la Comarca i del Museu del Ferrocarril de Catalunya de Vilanova i la Geltrú (Barcelona).

L'exposició ha passat per la major part dels pobles de la Comarca i encara passarà per la Portellada, del 25 al 31 de setembre, i per Vallde-Roures, abans d'acabar l'any. El recorregut expositiu va començar a Lledó i va seguir per Queretes, Ràfels, Massalió, Valljunquera, Calceit, Beseit, Arenys de Lledó, Fondespata i la Freixneda.

Les imatges inviten a la gent més gran a la nostàlgia per un temps de prosperitat, quan les "obres de la via" ocupaven tota la mà d'obra disponible al Matarranya i encara venia gent d'altres comarques properes en busca d'un jornal. La construcció es va allargar des de finals del segle XIX fins a la primera

postguerra, quan es va utilitzar a presos de guerra republicans com a ma d'obra semiesclava. Els treballs de construcció van sembrar, a més, la llaó de la lluita sindicalista al Matarranya. Durant la Guerra Civil, els franquistes van accelerar la construcció per transportar materials i hòmens cap a la transcendental batalla de l'Ebre.

Durant unes poques dècades, l'estampa del tren pujant i baixant per la via va marcar el paisatge dels pobles del nord del Matarranya. Però l'any 1973, quan el país sencer entrava en l'època de creixement econòmic i demogràfic del "desarrollismo", el tancament de la línia retornava les comunicacions de la comarca al segle XIX i les limitava a una precària xarxa de carreteres.

El nom de l'exposició 'El Sarmentero. Antiga línia de tren de Val de Zafán' fa referència al paisatge de vinyes que la línia travessava en bona part del seu traçat pel

Ferroviaris a la via al seu pas per la Vall del Tormo

ARXIU DE FOTOGRAFIA ANTIGA DE LA COMARCA DEL MATARRANYA/MATARRANYA. FOTOGRAFIA CEDIDA PER SALVADOR SANCHO. 1964

Matarranya i la Terra Alta. L'allunyament de les estacions respecte de les poblacions va ser una de les causes de la poca utilització del tren per al tràfic de passatgers. També algunes mercaderies circulaven per esta via de comunicació, com el carbó produït a les mines de Beseit i als Ports de Morella. La gent més gran encara recorda el pas de camions carregats de mineral per les carreteres cap a les estacions ferroviàries. Però ni passatgers ni mercaderies van aconseguir que la via fóra rendible, una situació que va precipitar-ne el tancament.

Després de trenta anys d'abandonament, la línia va tornar a l'actualitat amb la seua reconversió en via verda per a recorreguts turístics. La plataforma, els ponts –alguns d'ells imponents– i les estacions de la Terra Alta i el Matarranya han recuperat la utilitat. Però esta ja és una altra història.

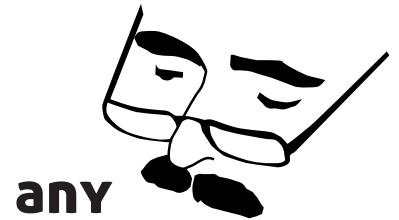
1a JORNADA LLENGUA i ESCOLA AL MATARRANYA

Pena-roja, 4 d'octubre de 2014

MATÍ, al Centre Cultural

- 09:45 h **Recepció** dels participants i entrega de documentació.
- 10:00 h **Benvinguda** per part de les autoritats.
Presentació del dossier: "Benvinguts profess@rs del Matarranya!".
- 10:20 h **Conferència inaugural:** "El model d'immersió de la Bressola", a càrrec de **Joan Pere Le Bihan**, responsable de la Bressola del 1981 al 2012 (Escoles laiques catalanes a la zona francesa de parla catalana).
- 11:15 h **Presentació i pràctica de tallers didàctics de cultura popular:**
- Projecte d'innovació i investigació educativa: "Cantem Junts", a càrrec de **Margarita Celma**, coordinadora del projecte.
 - **Desideri Lombarte** en l'exposició "Ataüllar el món des del Molinar", a càrrec de **Pepa Nogués**, autora de l'exposició.
- 12:00 h **Pausa-cafè**
- 12:30 h **Taula rodona:** "Experiències al voltant de 30 anys d'Ensenyança del Català a Aragó".
Amb la participació de professorat, alumnat i pares.
- 11 a 13 h **Activitats per als menuts** en paral·lel a la jornada, a l'escola .
Taller infantil: Mural Party Desideri Lombarte.

**any
DESIDERI
LOMBARTE
1989 - 2014**

VESPRADA

Activitats de les entitats de Pena-roja com a cloenda de l'Any Desideri Lombarte

- 16:00 h **Visita** al Museu Etnològic Lo Masmut i al Parc Aragonès de la Vivenda.
Itinerari poètic Desideri Lombarte.
- 16:30 h **MURAL PARTY** (Escola): Desideri Lombarte (pintura, musiqueta, begudes...).
- 20:00 h **Celebració cloenda** Any Desideri Lombarte.
Lectura de totes les activitats realitzades,
a càrrec de l'Associació Cultural del Matarranya.
En finalitzar, s'oferirà un pica-pica.

NOTES

- L'assistència als actes és gratuïta.
- Al llarg de tot el matí hi haurà projecció d'audiovisuals, taula informativa i venda de llibres.
- S'oferirà certificat d'assistència.
- Les conclusions de la taula rodona es publicaran en format digital.

Més info: clariomatarranya.blogspot.com.es
clariomatarranya@gmail.com
Tel. 676 308 021

ORGANITZA

CLARIÓ

Associació de Pares
del Matarranya
en Defensa del Català

COL-LABOREN

Comarca del
Matarraña/Matarranya
Ajuntament de Pena-roja
Associació Cultural Tastavins
Associació de Jòvens
de Pena-roja
Associació Cultural
del Matarranya
Diputación de Teruel
Caja Rural de Teruel
SGI-Terès&Antolín